

Ett triangeldrama? Hierta contra Almqvist

År 2008, minnesåret av Wendela Hebbes 200 års födelse, spekulerade jag i min pjäs ”Fru Wendela” om Lars Johan Hierta verkligen var far till Wendelas son Edvard Faustman. Kanske var det författaren Carl Jonas Love Almqvist! Här återkommer jag till ämnet och vänder mig först till författaren själv.

Love, se mig i ögonen!

Vad var det egentligen som hände den där iskalla våren 1851?

Jo, jag vet allt det där med växlarna, procentaren von Schewen, havre-soppan... Det har pratats en hel del om det ska Du veta, sedan Du hals över huvud gav Dig av på mor-gonen den 11 juni. Eller var det så brådstörtat? Kanske hade Du plane-rat det en tid, i desperation för...

Min intuition säger mig att det ska till starkare skäl än dålig ekonomi och en karriär på sned för att överge sitt hem, sin hustru, sin familj och sitt land. Och sitt språk, inte minst för Dig. Du är ju vår främste författare! Var det Passion inblandat? En tillfällig, oöverlagd hängivelse? Det skulle i så fall inte vara första gången i historien

som det leder till desperata handlingar.

Du var ju, som jag har uppfattat det, en levande, känslös och impulsiv person. Jag tror att jag skulle ha kunnat falla för Dig om vi hade mötts, och följer, det hade vi kanske inte hunnit tänka på.

Men då, i juni 1851 fanns en kvinna i Din absoluta närhet som tänkte och förtvivlat räknade dagarna i sin almanacka från sin sista månatliga reglering och inte kunde annat än konstatera att hon var gravid! Din granne i huset på Stora Nygatan i Gamla Stan i Stockholm.

Vänd inte bort blicken nu, Love! Var det så att Du flydde från ett möjligt faderskap?

Hon som förskräcktes var Wendela Hebbe, Sveriges första kvinnliga journalist. ”En modern 1800-tals kvinna” har hon fått som epitet av sin biograf Brita Hebbe. Wendela var

42 år gammal den här våren, hade hon släppt till lite för okontrollerat i ett famntag i tro att tiden för fertilitet var över? Hon hade gjort sitt kan man tycka och hade tre tonårsdöttrar.

Så hade hon också haft ett långt ”äktenskapsliknande” förhållande till sin arbetsgivare, hyresvärd och välgörare, Lars Johan Hierta och inget hade hänt!

42 år och en fjärde graviditet. Det måste betraktas som riskabelt för en kvinna på den tiden. Wendela var också sedan flera år märkt av reumatism. Men gravid var hon och besvärligt blev det fysiskt och socialt, ja den skammen som det innebar att vänta ett utomäktenskapligt barn i mitten på 1800-talet går nog inte att föreställa sig för en nutidsmänniska.

Barnet, en son, föddes den 28 januari 1852 och bör alltså ha koncipierats runt den 28 april 1851. Det innebär att Wendela var i den sjätte graviditetsveckan i juni månad, vid Almqvists flykt från Sverige. Fjorton dagar över tiden, precis då en kvinna oundvikligen börjar komma till insikt om havandeskap.

Fru Wendela Hebbe, det var så hon titulerades. Hennes döttrar, Fanny, Thecla och Signe, var 18, 16 och 14 år gamla det här året 1851. Wendela hade varit ensam med sina flickor i tolv år sedan deras far, Clemens Hebbe hade lämnat familjen oförsörjd och flytt till Amerika från skulder och urusla

affärer som kunnat rendera honom fängelse. Hennes civilstånd var ”gift”, eftersom hon juridiskt inte var skild från Clemens.

Lars Johan Hierta, mannen som hon hade ett förhållande med, älskade hon honom? Eller gav hon sig, i sin tvivelaktiga beroendeställning, åt honom av ”äktenskaplig” plikt?

Hierta var en ”stor” man, grundare av Aftonbladet, riksdagsman och framgångsrik industriman. Privat levde han ett dubbelliv, dels som familjefar med sex döttrar, fem födda inom äktenskapet med Wilhelmina och därutöver den äldsta dottern Carin. Hon hade varit ett halvt år gammal vid äktenskapets ingående och upptagits som fosterdotter i familjen med ”modern okänd”. Och dels levde han som ”Onkel Tom” eller ”Söta far” till Wendelas familj.

Hierta påtog sig faderskapet till Wendelas son, skam vore väl annat, han hade ju ett förhållande med modern och han hade pengar. Men var han barnets far?

Och så jokern Love ...

Hans äktenskap med hustru Maria har i olika sammanhang omnämnts som ”torftigt”. De var ett omaka par, den sensible, intellektuelle författaren och den enkla kvinnan som kommit till familjen Almqvist som barnflicka till Loves yngre halvsyskon. Wendela var Almqvists förtrogna, med henne kunde han

öppna sig och diskutera tankar, musik, idéer och bekymmer.

Wendelas dotter Signe skriver i sina ”Minnen” om Almqvist: ”han var aldrig som många andra förälskad i henne”.

När det kommer till sådana här

”Det är något med Edvards karaktär och leverne som gör mig undrande.

frågor ska man inte fästa vikt vid vad en dotter tror! Det är min åsikt.

Barnet, sonen Edvard kom till världen i största avskildhet i Valence i Sydfrankrike, långt bort från skvallret och den trånga kulturkretsen hemma i Stockholm. Wendela hade ingen anhörig vid sin sida den iskalla dagen i slutet av januari 1852 då hon födde. Det var en ovanligt sträng vinter och utanför fönstren ligger isen på floden Rhône!

Hon och Hierta hade rest från Stockholm redan tidigt på hösten sedan hennes döttrar utackorderats åt olika håll. Som det verkar, allt för att hemlighålla grossessen även för dem!

Efter uppehåll i Paris fortsatte paret mot det sydliga Provence,

men kom inte så långt tillsammans innan Hierta måste lämna Wendela i slutet av oktober för att återvända till sina affärer. Han rapporterar till Wendelas äldsta dotter Fanny om moderns hälsa som den var när han lämnade henne ”Hon var nu bra trött av resan, men knäet hade dock betydligt förbättrats så hon, fastän linkande, kunde gå en fjärdedels timme i sänder rätt bra.”

Ur ett modernt barnperspektiv blev sonen Edvards uppväxt en rysare! Tre månader gammal skildes han från sin mor och lämnades bort till en läkarfamilj Faustman utanför Berlin. Familjerna höll kontakt och Wendela gjorde sig ärende och hälsade på i Berlin. Ibland rycktes också pojken upp från sin miljö och sitt fosterhem Tyskland. När han var tre och sex år tillbringade han somrarna med Wendela i Sverige. Var hörde han hemma?

I tioårsålder togs pojken hem till Stockholm för gott. Han bodde inackorderad hos Almqvists hustru Maria, när han inte hade sitt hem hos familjen Hierta, där han var illa sedd av husets döttrar, eller hos Wendela och hennes flickor. Fosterfar fick Hierta kallas och Wendela, hon tilltalades inte med mamma, ”Lilla Tante”, så fick han kalla sin mor!

Hierta månande om gossen, hade förväntningar och kostade på honom. Han fick en grundlig utbildning och blev så småningom

ingenjör. När Lars Johan Hierta dog 1872 blev Edvard en förmögen man. Visserligen ärvde han bara sin fosterfar med hälften av de legitima barnens arvslott, men det var ändå mycket pengar och det var en välbeställd man som gifte sig några år senare. Tre döttrar föddes i snabb takt och den äldsta dottern, konstnärinnan Mollie Faustman reflekterar långt senare i sina memoarer över sin far Edvard: ”Hans framtidsutsikter ansågs ganska lysande... Snart visade det sig emellertid att mannen med pengar och framtid och den stora charmen var en slarver som på mindre än 10 år lyckades göra av med sitt arv intill så gott som sista öret.”

Efter ett kringflackande liv i London, Kamerun och Norddryssland levde Edvard sina sista år på ett litet pensionat i Vrena i Sörmland. Jag citerar dottern Mollie igen:

”Livet knäckte på intet sätt min far. Han var glad och belåten har man sagt. Pensionatet hade en väldig vind med tegelgolv. Där hade ingenjören slagit upp sitt tält. Där bodde han vinter och sommar med sina böcker och sina gevär, bland andra en elefantböss, minne från Afrikatiden.”

I ett brev från pensionatet till en vän påstår sig Edvard ”skriva en

dagbok – den är redan 800 sidor lång – kallar den för långkatekesen - vari jag i enlighet med det råd du gav mig i allmänhet håller mig strängt till sanningen och endast undantagsvis ger min tropiska fantasi fria tyglar.”

Oförmåga att hantera pengar, författande, ”tropisk fantasi”, känd för att berätta skrönor, lite musiköra enligt honom själv ... vad skall man tro?

Konstnärlig ådra lär Edvard också ha haft och tecknade gärna och bra enligt dottern Mollie. En av Almqvist mindre kända konstnärliga uttrycksformer är måleri. På godset Fagervik i Finland, där Almqvist var informator i sin ungdom, finns en målning av hans hand på ett överstycke till en salongsdörr.

Det är något med Edwards karaktär och leverne som gör mig undrande. Det som berättas ger mig mer intryck av arv från Carl Jonas Love Almqvist än från Lars Johan Hierta.

Sina sista år underhölls den ekonomiskt utblottade Edvard av Wendelas dotter Signe som med tiden blev en uppburen operasångerska.

Av Hiertas döttrar verkar det ha varit den yngsta, Anna, som var mest indignerad över faderns leverne. Hon var tio år när Edvard föddes och det var förstås begripligt uppslitande. Kanske hade hon också hört skvallret att alla rödhåriga ungar på stan hade hennes pappa till far! (Huruvida Edvard var rödhårig förmåler inte historien.)

Senare tog Anna ”hand om” sin fars brevsamling och klippte och klistrade, allt för att dölja hans förhållande till Wendela för eftervärlden. Av fosterfadern hade Edvard i sin

ungdom blivit erbjuden delaktighet i familjenamnet och kalla sig Hierta, men avstått.

Det finns många underligheter, obesvarade frågor och inte minst starka känslor omkring Wendela och Hierta. Döljer de en hemlighet?

Och Love, han svarar som vanligt inte på min uppmaning. Han vänder bort blicken! Jag kommer inte att få veta. Men jag tror att Love och Wendela stod varandra mycket nära och att de möttes, mer eller mindre oöverlagt, i en kärlekshistoria våren 1851 och att följderna blev en av anledningarna till Almqvists flykt.

Med dagens förfinade DNA-analyser skulle man säkerligen kunna fastställa faderskapet med största sannolikhet. Mina spekulationer och min artikel skulle vara onödig. Och alla upprörda känslor som mötte mig när jag framförde mina tankar i monologen ”Fru Wendela” hade kommit på skam. Då hade det varit klart vem som var far till Edvard Faustman, Lars Johan Hierta eller Carl Jonas Love Almqvist. Men så tråkigt det hade varit, obesvarade gåtor är ju en kulturens vagg.

Brusviken 12 juli 2016
© Solveig Faringer

Av Solveig Faringer
Operasångerska, skådespelare,
författare, kåsör

Källor

Brita Hebbe, *Wendela en modern 1800-talskvinna*
Ami Lönnroth & Per Eric Mattsson, *Tidningskungen*
Johan Svedjedal, *C J L Almqvists författarliv del II, Frihetens rena sak*
Thomas von Vegesack, *Stockholm 1851*
Inga Lewenhaupt, *Signe Hebbe*

genom dottern Mollie Faustman, känd författare, krönikör och konstnär och genom Hampe Faustman, Mollies son, som blev en känd regissör och skådespelare på 1940- och 50-talen.

På Wendelas Vänners hemsida kan du läsa Edwards memoarer.

Edvard Faustman

Edvard Faustman (1852-1927) har allmänt ansetts vara son till Wendela

Hebbe och Lars Johan Hierta. Wendela Hebbe hade tre döttrar med sin man Clemens och Lars Johan Hierta hade fem döttrar, kanske sex, med sin hustru Wilhelmina.

Tillsammans fick de 1852 sonen Edvard, som fick efternamnet Faustman efter en tysk familj han tillbringade sina första år som fosterson hos. Namnet Faustman blev senare känt

Jag var precis som du

Wendelapris-belönade Negra Efendic berättade engagerat på författarträff i Wendelas Hus.

FOTO Sofia Runarsdotter/Ystad Allehanda

”Vi får stiga av mitt i skogen. Så känns det i alla fall, även om jag inte är säker på att det verkligen är en skog vi befinner oss i. Man ser i princip ingenting, men vi känner att marken vi står på inte är asfalt. Vart har vi kommit?’ viskar mamma.

Vi pekas mot en byggnad som är upplöst. När vi kommer in ser vi att det är en matsal. Tre mörkhåriga killar står med vita rockar på sig och vinkar åt oss. De ler brett och gestikulerar att vi ska komma närmare. De öppnar stora rostfria behållare och ut sipprar moln av ånga som sprider en gudomlig doft av varm mat. Det är flera olika rätter. Köttbullar, någon typ av gryta i sås, nykokt ris, bröd. — — — Glöm inte att andas. Du äter som om du inte sett mat på flera år, säger mamma till pappa som sevar i sig.”

Så beskriver Negra Efendic i boken ”Jag var precis som du” familjens ankomst till den första flyktingförläggningen av flera de upplevde under sitt första år i Sverige 1993. Platsen hette Vårgårda fick de lära sig, ett svåruttalat namn för nyanlända bosnier.

Mer än tjugo år senare är Negra tillbaka på en flyktingförläggning, nu som utsänd reporter för Svenska Dagbladet. Upplevelsen av det första mötet med Sverige kommer tillbaka.

”Pennan och blocket i min hand glöms bort. Fotografen som jag åkte hit med är kvar i nutid. Jag är någon annanstans. Rostfria matbehållare. Ikea-glas uppradade i backar. Vita servetter och bordsbrickor i grått, beige eller kanske gult. Bakom den stängda dörren till matsalen på flyktingförläggningen är jag en av dem.”

Negra pratar med en ung man från Syrien som väntar på att börja leva ett ”riktigt liv”. Vad är ett riktigt liv, frågar hon. *”Jag vill lära mig svenska. Börja arbeta. Gifva mig. Skaffa familj.”*

Negra är övertygad om att det kommer att gå bra för den här killen, 26 år gammal. Men vägen dit lär bli lång och krokig:

”Han har inga kontakter. Han kan inte språket och han är fattig. Ett jobb kan vara långt bort. Men ändå, det kommer att gå bra.

Innan vi skiljs åt tar jag honom i hand och hör mig själv säga: Jag var precis som du.”

Med det samtalet som avslutar boken avrundade Negra Efendic i söndags 2 oktober ett känslö- och tankeväckande föredrag om sina egna flyktingerfarenheter, starkt och stilsäkert beskrivna i hennes debut-

bok. Frågorna efteråt var många:

- Hur kommer det sig att det går så bra för just bosnier som kommit hit som flyktingar?

- Hur klarade du att konfrontera både de nazister som förföljde dig i din skola i Husqvarna och senare de serber i din hemby som stillatigande sett på när ni fördes bort?

- Och din starka mamma som du beskriver i boken, var fick hon sina kämpaglöd från när många andra gav upp?

Många frågor, inte alltid lättbesvarade, men ett uttryck för att Negra Efendic lyckats fånga sin publik, precis som hon gjorde en vecka tidigare vid bokmässan i Göteborg och dessförinnan vid många framträdanden på bibliotek och andra kultursammanhang. Vi från Wendelas Vänner kan särskilt glädja oss åt att boken kom till som en direkt följd av att Wendelapriset 2014 tilldelades ett reportage av Negra Efendic.

“Bästa socialreportage i svensk press” – smaka på det! Fattar ni vad stort det var för mig?” sade Negra till publiken. Det finns också återpublicerat i senare delen av hennes bok.

Bättre kvitto på att vi i Wendelajury valde rätt den gången kan man knappast få.

Av Ami Lönnroth
Journalist och författare
Vice ordförande Wendelas Vänner
Ordförande Wendelajury

Kamp och kärlek. Slump och lust.

Litteraturvetaren Ebba Witt-Brattström har hävdad detta: Att för att bli helbildad och bixtextuell krävs det att man läser lika många verk av kvinnliga författare som av manliga. Och författaren Jeanette Winterson uppmanade oss nyligen i tv-programmet Babel att lägga ett halvår på att läsa enbart kvinnliga författare.

Lena Kjärsén Edman är en välkänd läsfrämjare och litteraturvetare. Med sina böcker om kvinnliga författare vill hon verkligen göra oss som tycker om att läsa bixtextuella och – kanske rentav – helbildade.

Kamp och kärlek. Sara Stridsberg, Chimamanda Ngozi Adichie och fler favoriter från 2000-talet

är en fortsättning på ett samtal med bokläsare som påbörjades med boken 52 kvinnliga författare. Från 1700-tal till 2000-tal. I den här nya boken av Lena Kjärsén Edman är alla de porträtterade författarna nutida. Den äldsta är född 1943 och den yngsta 1981.

Urvalet i denna hennes fjärde bok om kvinnliga författare har gjorts efter en kombination av slump- och lustprincipen.

Så som man gör när man väljer livspartners. Eller hur?

FOTO Sveriges Radio

Lena Kjärsén Edman kommer till Wendelas Hus och berättar om sin bok **Kamp och kärlek**, se sid 16.

Fullsatt när experter diskuterade krutdurken Mellanöstern

Att behovet att förstå bakgrunden till den aktuella situationen i Mellanöstern är stor märktes när experterna i ämnet, **Ingmar Karlsson** och **Bitte Hammargren**, under ledning av **Ami Lönnroth** samtalande om ämnet i Wendelas Hus den 11 september.

Utgångspunkten var bland annat Ingmar Karlssons nyutkomna bok, *Roten till det onda - så blev Mellanöstern en krutdurk*.

Utgångspunkten var bland annat Ingmar Karlssons nyutkomna bok, *Roten till det onda - så blev Mellanöstern en krutdurk*.

Wendela och Love tillbaka på Aftonbladets redaktion

Torsdagen den 1 september var Wendela Hebbe och Carl Jonas Love Almqvist tillbaka på Aftonbladets redaktion! Tidningen hade köpt en extraföreställning av **Cecilia Sidenbladhs** pjäs *Kärlek är*, som i regi av **Eva Gröndahl** och med musik av **Mats Persson**, spelades som sommar-teater i Wendelas Hus i somras.

Pjäsen utspelar sig på Aftonbladets redaktion en kvav eftermiddag i juni

1851. De båda vännerna, spelade av **Philomène Grandin** och **Ulf Pilow**, har mycket att avhandla: det är uppbrott i luften - polisen är efter Love, det går rykten om förfälskning, stöld och giftmordförsök. Wendela är gravid med sin chef Lars Johans Hiertas barn...

Dessa tre bodde i samma hus i Gamla Stan och tillhörde den kulturellt och politiskt radikala eliten i Stockholm. Wendela levde okonven-

tionellt, rörde sig fritt på stan med manliga vänner. Love hade skrivit den uppmärksammade *Det går an*, Hierta förde kampen mot kungamakten för tryckfriheten.

- Wendelas beslut att välja karriären framför sitt ofödda barn växer fram under samtalet denna heta eftermiddag på tidningsredaktionen, förklarade Cecilia Sidenbladhs i introduktionen till pjäsen.

Nya FOJO-chefen "Almqvistskt" möte i montern

Fojo (Institutet för fortbildning av journalister) är vår samarbetspartner om Wendelapriset från och med i år.

Kersti Forsberg är ny-tillträdad verksamhetschef för Fojo, som ligger i Kalmar och tillhör Linnéuniversitetet i Växjö. Den 8 september besökte Kersti för första gången Wendela Hebbes Hus och välkomnades av Ami Lönnroth, ordförande i prisjuryn och vice ordförande i Wendelas Vänner.

Kersti Forsberg var den som delade ut Wendelapriset på bokmässan i september i Göteborg.

Kersti Forsberg, FOJO

Olof Holm och Irène Lindh från Almqvistsällskapet inför scenframförandet av *Det går an*.

Kanske hade Carl Jonas Love Almqvist sin goda vän Wendela Hebbes öde i tankarna när han skrev kortromanen *Det går an*, som ju är ett angrepp på äktenskapet och på det skräväsande som hindrade dåtidens kvinnor att bli ekonomiskt självständiga. Han lanserade samboskap: "Efter det är så, att du håller av mig och jag dig, så har vi ju det gemensamt? Det är mycket det Albert. Och det är mer än många har."

Påpassligt nog spelades *Det går an* på bokmässan. (Och kanske var Almqvist mer än vän? Kring det funderar Solveig Faringer på sid 10-12 här i tidningen.)

DECEMBER

Söndag 4 december kl 15.00

Kamp och kärlek

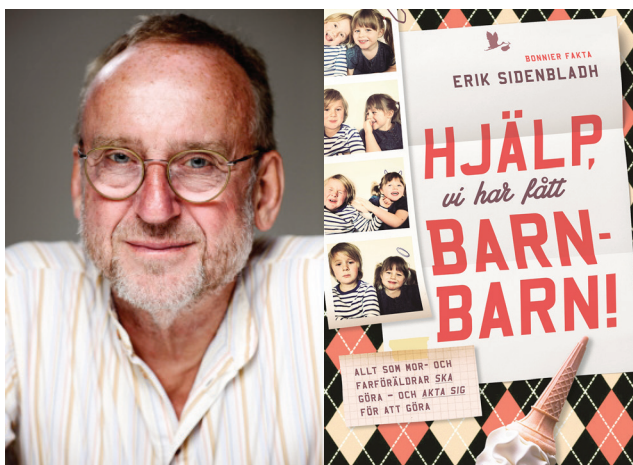

Lena Kjersén Edman, läsfrämjare och litteraturvetare vill göra alla som tycker om att läsa bitextuella och – kanske rentav – helbildade. Hon berättar om sin nya bok, Kamp och kärlek - en fortsättning på ett samtal med bokläsare som påbörjades med boken 52 kvinnliga författare. Se även sid 14 här i tidningen.

JANUARI

Söndag 15 januari kl 15.00

Hjälp, vi har fått barnbarn

Journalisten, författaren och morfarfar Erik Sidenblad om allt kul man kan göra med barnbarn och vad man bör akta sig för att göra.

FEBRUARI

Söndag 12 februari kl 15.00

Musikalisk salong

Gunnar Edander framför tonsatta texter av Helga Henschen (*Bön för tigerliljor, Hemliga visan m fl*) samt klassiker ur Jösses flickor, som han skrivit musiken till.

MARS

Söndag 12 mars

kl 15.00

1947

Författarbesök av Elisabeth Åsbrink som i sin nya bok med den korta titeln "1947" skildrar året då vår tids stora tankar och konflikter föds. Ett år när Europa var en sönderbombad kontinent och hennes fars öde avgjordes. Kritikerhyllad bok som också "handlar hisnande mycket om nuet". Elisabeth Åsbrink vann 2011 Augustipriset i fackboksklassen med *Och i Wienerwald står träden kvar*.

APRIL

Söndag 3 april kl 15.00

Stockholm - Motala

Journalisten Rigmor Ohlsson, känd radioröst, tar oss på en tidsresa från radions barndom och drygt 90 år framåt i tiden.

Torsdag 20 april kl 18.00
ÅRSMÖTE Wendelas Vänner

Välkomna till årsmöte! Som vanligt musikaliskt program, viktig information, val av nya ledamöter, tillfälle att lägga synpunkter på verksamheten - och

något gott att äta till! Vilket programmet blir är ännu inte fastställt i detalj, men håll utkik på hemsidan när årsmötet närmar sig, för mer detaljerad information!

Inträde 100 kronor

Medlemmar i Wendelas Vänner betalar 70 kronor. Kaffe och hembakat ingår. Kom i god tid! Samtliga program i samarbete med ABF Södertälje/Nykvarn.